Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕНЯМИ МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ ПОВЕДІНКОВОГО ПІДХОДУ

Виконала:
студентка 614аз групи,
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітня програма: Спеціальна освіта
Мельник В. Ю.

Керівник:
кандидат педагогічних наук
Лемещук М. А.

Рецензент:
кандидат педагогічних наук
Авраменко О. О.

Умань – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП…… 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА ОСНОВІ ПОВЕДІНКОВОГО ПІДХОДУ……..…… 6

1.1. Аналіз дослідження розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями в наукових роботах сучасних науковців ...… 6

1.2. Поведінковий підхід як ефективний метод розвитку мовлення дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями …….…..… 27

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОВЕДІНКОВОГО ПІДХОДУ У МЕТОДИКУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ 42

2.1. Наукове обгрунтування методики розвитку мовлення дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями …… 42

2.2. Експериментальна перевірка ефективності застосування поведінкового підходу у методиці розвитку мовлення дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями …… 53

ВИСНОВКИ…….. **82**

СПИСОК ОСНОВНИХ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….…… **85**

ВСТУП

Актуальність дослідження. У законах України “Про освіту”, державних національних програмах “Освіта” (Україна XXI століття), “Діти України” визначено, що модернізація освіти в Україні стає пріоритетним державним завданням. У цьому зв’язку реформування та розвиток системи спеціальної освіти передбачає, передусім, забезпечення вільного доступу дитині з порушеннями психофізичного розвитку до якісної багатоступеневої освіти та створенні сприятливих умов для її всебічного розвитку. Серед інших пріоритетних напрямів державної політики, особливо відзначених у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, – розширення україномовного освітнього простору, створення системи безперервної мовної освіти, виховання мовної особистості.

Вочевидь, на сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів в освіті проблема формування мовленнєвої діяльності, розвиток навичок мовленнєвого спілкування у дітей із порушеннями мовлення, адаптація їх до умов загальноосвітньої школи набула пріоритетного значення. Вирішення даної проблеми пов’язано зі здійсненням індивідуального, диференційованого та поетапного корекційного логопедичного впливу; з удосконаленням методичних систем, які мають ураховувати неоднорідність контингенту дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) й провідні тенденції оновлення змісту освіти.

Різні аспекти досліджуваної проблеми представлено в роботах українських та зарубіжних учених. Проблему дизонтогенезу мовленнєвої діяльності у дітей із тяжкими порушеннями мовлення досліджували О.Вінарська, Н.Жукова, Л.Журба, Д.Ісаєв, О.Корнєв, В.Лукашук, Л.Мастюкова, Є.Соботович, В.Тарасун, Т.Філічева, М.Шеремет та ін. Дослідження функціонування мовної здібності у дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) представлено в роботах Т.Візель, Ж.Глозман, Б.Гриншпун, Г.Жаренкової, Н.Жукової, Р.Левіної, А.Маркової, Н.Мікляєвої та ін. Про порушення програмування висловлювання, несформованість динамічного стереотипу йдеться в

дослідженнях Т.Барменкової, В.Воробйової, В.Засенка, Л.Халілової та інших учених. Л.Єфіменкова, Л.Халілова, В.Юртайкін та ін. визначають зниження мовної здібності, що відображається на недостатній здатності до моделювання, заміщення та символізації. Роль спеціально організованого навчання дітей із відхиленнями в розвитку висвітлено в роботах учених (В.Бондар, В.Засенко, Л.Баряєва, Ю.Гаркуша, С.Миронова, З.Мовкебаєва, В.Синьов, Р.Сулейменова, В.Тарасун, Б.Тупоногов, Л.Фомічова, О.Хохліна, М.Шеремет та ін.), зокрема дітей із порушенням мовлення (Г.Волкова, С.Конопляста, Р.Левіна, Є.Соботович, В.Тарасун, Т.Філічева, Г.Чиркіна, С.Шаховська, М.Шеремет та ін.).

У сучасних наукових дослідженнях українських учених (Є.Соботович, В.Тарасун, М.Шеремет та ін.) представлено важливі для теорії та практики логопедії питання структури мовленнєвої діяльності в нормі та патології, психологічних механізмів мовлення, особливостей формування мовленнєвої діяльності дитини в онтогенезі. В.Тарасун розроблено систему превентивного навчання дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. С.Коноплястою представлено комплексну систему психолого–медико–педагогічної допомоги дітям із ринолаліями.

Окремі часткові проблеми сучасної логопедії зосереджено в роботах українських учених, серед яких: розвиток та формування лексико–граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення (Л.Трофименко), формування інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності у розумово відсталих дошкільників (В.Тищенко), корекція порушень писемного мовлення у дітей із дитячим церебральним паралічем (Е.Данілавічютє), формування мовленнєвої готовності до навчання в школі (Н.Пахомова), комплексна система корекції мовлення у дітей раннього віку (Н.Манько), вивчення особливостей мовленнєвого розвитку дітей із ЗНМ 3–4 років (Ю.Рібцун), розвиток писемного мовлення (списування) у дітей із тяжкими порушеннями мовлення (Н.Чередніченко) та багато інших.

Численні різноаспектні наукові доробки з проблем корекції мовлення дітей із різними мовленнєвими вадами свідчать про потужний потенціал української логопедії як науки та перспективи її подальшого розвитку, однак теоретико–методичні проблеми диференційованої логопедичної корекції мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку в науці ще не розроблялися. Вочевидь, виникає суперечність між необхідністю обґрунтувати один із найактуальніших напрямів корекційно–розвивальної роботи, яким є диференційована логопедична корекція мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення, з одного боку, та недостатньою концептуально–методологічною розробленістю означеної проблеми, з іншого.

Дослідження показало, що одним із ефективних засобів у роботі з дітьми з ТПМ є підходи розроблені в рамках прикладного аналізу поведінки (АВА). Це дуже важливе напрацювання світової науки, яке в Україні знаходиться у стадії встановлення. Тому у багатьох сім'ях які виховують дитину з особливими освітніми потребами (далі ООП) поки що немає доступу до якісних програм розвитку.

Таким чином ця проблема є однією з найбільш актуальних для сучасної спеціальної освіти, оскільки від професійності підібраних засобів у роботі з дітьми з ТПМ залежить їх подальша соціалізація та адаптація.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і експерементально перевірити шляхи ефективності застосування поведінкового підходу у методиці розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз наукових джерел стосовно проблеми розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями.

2. Охарактеризувати поведінковий підхід як ефективний метод корекційної роботи з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями.

3. Обгрунтувати та експерементально перевірити ефективність застосування поведінкового підходу у методиці розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями.

Об'єкт дослідження – процес розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями.

Предмет дослідження – поведінковий підхід у методиці розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями

Методи дослідження: теоретичні (теоретичний аналіз спеціальної, психологічної та науково–педагогічної літератури, для розкриття сутності складних дефектів розвитку у дітей молодшого шкільного віку з метою визначення основних наукових понять); емпіричні (спостереження, збір інформації, діагностичні дослідження); педагогічний експеримент з констатувальною, формувальною та контрольною частинами, статична обробка експерименту.

Експериментальна база. Дослідно–експериментальна робота проводилася на базі на базі Інклюзивно–ресурсного центру Паланської сільської ради, Уманського району, Черкаської області, Городецької гімназії Паланської сільської ради, Уманського району, Черкаської області, ЗДО «Льонок» Паланської сільської ради, Уманського району, Черкаської області. У тестуванні брали участь 10 дітей з тяжким порушенням мовлення.

Практичне значення дослідження полягає у використанні матеріалів наукового дослідження для удосконалення організації управління системою корекційно–реабілітаційної розвитку мовлення у дітей з тяжким порушенням мовлення на основі поведінкового підходу.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на регіональному науково–практичному семінарі «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження концепції НУШ в освітні процес закладів дошкільної освіти та закладів середньої освіти» (Умань, 21 грудня 2021 року).

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 77 найменувань. Повний обсяг роботи – 73 сторінки друкованого тексту.

ВИСНОВКИ

Відповідно до першого завдання було проведено теоретичний аналіз наукових джерел стосовно проблеми розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями. Аналіз загальної і спеціальної психолого–педагогічної літератури засвідчив існування багатьох сучасних підходів до формування мовленнєвої готовності та змістового наповнення мовленнєвої підготовки дітей із з тяжкими порушеннями мовлення. Значна кількість досліджень, що стосуються питань розвитку мовлення як в загальній педагогіці, так і в окремих галузях корекційної педагогіки свідчить про високу їх ефективність для навчально–виховного процесу дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Відповідно до другого завдання було охарактеризовано поведінковий підхід як ефективний метод корекційної роботи з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями. Однією з найефективніших методик при роботі з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями виступає прикладний аналіз поведінки, його досить часто ще називаю АВА–терапія, що являється одним із науково доведених методів при роботі з такою категорією дітей. Ефективність застосування цього методу у роботі з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями цілком доведена. Чим раніше починається терапевтичний курс, тим кращі будуть його результати. АВА–терапія поєднує у собі цілий ряд методів корекції поведінкових відхилень, використання яких передбачає навчання і розвиток дітей з ТПМ не тільки за особливих, але і за типових побутових умов, що позитивно впливає на процес їхньої соціалізації та адаптації до суспільства.

3. Відповідно до третього завдання було обгрунтовано та експерементально перевірено ефективність застосування поведінкового підходу у методиці розвитку мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями. Виявлено, що навчальна успішність дітей які увійшли до експериментальної групи і приймали активну участь в універсальній авторській методикі В.Г. Пивоварова значно покращилася, відбулися якісні

зміни в усіх структурах мовленнєвого розвитку, у порівняні з іншими дітьми з ТПМ які займалися за традиційними методиками.